

SUKUPUOLITTUNUT KANSANRUNOUS

Pirjo Pöllänen

Kupiainen, Tarja 2004: *Kertovan kansanrunouden nuori nainen ja nuori mies*. SKS, Helsinki, 299 sivua.

Tarja Kupiaisen väitöskirja on perusteellinen ja tyylikäs kuvaus kalevalamittaisen kertovan

kansanrunouden sukupuolittuneisuudesta ja sukupuolen representaatioista. Kupiaisen ammattitaito ja kalevalamittaisen kansanrunouden tuntemus tulevat lukijan silmien eteen kirjan jokaisella sivulla. Kupiainen tuo väitöskirjassaan esiin sen, kuinka perinteen sukupuoli ei

ole yksiselitteinen. Vaikka naisuus ja naisena oleminen paikantuvatkin monessa kohtaa toiseudeksi mieheen ja miehisyteen nähden (vrt. nainen=luonto/kuolema, mies=kulttuuri/elämä), niin naiseuden positio voi olla myös toimijuutta ja subjektiutta. Naisen subjektiuus näkyy esimerkiksi runoissa, joissa käsitellään nuoren naisen avioitumista (pariutumista). Näissä runoissa nuoret naiset näyttäytyvät itsenäisesti toimivina ja oman tahdon omaavina subjekteina eivätkä suinkaan miehisen halun objekteina.

Kupiaisen aineiston lähtökohtana on *Sisaren turmeluksen runo*. Hän selittää, että muut tutkimuksessa käytetyt runot on valittu siten, että ne edesauttavat avainrunon teemojen tulkintoja tehtäessä. Hän perustelee aineistonsa valintaa sillä, että tällainen runojen valikointi on relevantti, koska hänen tutkimuksensa keskiössä on perinteen sukupuoli. Kupiainen huomauttaa, että runoesimerkit eivät ole pelkästään mekaanisia esityksiä, vaikka hän tulkitseekin väitöskirjassaan suoraviivaisesti runotekstien sisältöjä. Menetelmästä hän toteaa, että samalla kun hän esittelee käsittelemänsä teemat kokonaisista runoversioista, niin hän myös taustoittaa runoja ja tuo esille niihin liittyvää aikaisempaa tutkimusta. Runojen luennassa ja niiden tulkinnassa keskeisenä on ajatus sukupuolierosta. Kupiaisen mukaan sukupuoli(ero) ei ole ennalta määrätty tai biologinen identiteetti, vaan pikemminkin kulttuuris-sosiaalinen kokonaisuus, joka on jatkuvassa muutosprosessissa.

Kupiainen pohtii väitöskirjassaan sitä, mitä kansanrunot kertovat menneiden aikojen ihmisten ajatusmaailmasta ja heidän elämästään. Hän tulee siihen johtopäätökseen, että vaikka runot sinällään eivät kuvaisikaan menneiden sukupolvien elämää, niin ainakin niistä voi nähdä niitä mahdollisuuksia ja toiveita, jotka ovat auttaneet menneiden aikojen naisia eteenpäin elämässään. Lisäksi Kupiainen pohtii sitä, että vaikka ihmisten ajattelussa sukupolvesta toiseen onkin tapahtunut muutoksia, niin siitä huolimatta voidaan nähdä myös tiettyjen asioiden universaalisuus ja muuttumattomuus. Ku-

piaisen mukaan tällainen pysyvä ajattelumalli on esimerkiksi nuoren naisen kaipuu osallistua aktiivisesti omaa elämäänsä koskevien päätösten tekoon. Myös naisten ensisijainen vastuu hoivasta voidaan nähdä tällaisena universaalina ja muuttumattomana konstruktiona, jota tosin on myös paljon problematisoitu, etenkin viime aikaisessa tutkimuksessa. Kansanrunoissa tuli esille myös muutama muu kulttuurissamme edelleen vallitseva ”itsestäänselvyys” (esim. anopin ja miniän sekä kälyjen väliset huonot suhteet), jotka edelleenkin elävät kulttuuriperinnössämme ainakin sananparsien ja vitsien välityksellä.

Käsitellessään perhesuhteita Tarja Kupiainen kiinnittää huomionsa siihen, kuinka isän poissaolo ja näkymättömyys (marginaalisuus) eepisisissä runoissa ei kuitenkaan tarkoita sitä, että isän rooli olisi merkityksetön. Etsiessään itselleen turvapaikkaa sankari seuraa isänsä jalanjälkiä, vaikka isä ei olisikaan runossa läsnä toimivana subjektina. Isällä on myös esimerkiksi kosintarunoissa ollut toisinaan aktiivisen toimijan rooli. Sisaren ja veljen väliset suhteet ovat myös merkittävässä asemassa Kupiaisen analyysissä. Sisaren ja veljen välisiin suhteisiin liittyy kiinnostavia ja tabunomaisiakin tarinoita. Esimerkiksi sisarusinesti on yksi yleisemmistä myyttisistä aiheilmista, jota Kupiainen käsittelee väitöskirjansa toisessa luvussa myös laajemmassa kontekstissa (”Insestitabu kulttuurintutkimuksessa”).

Äidin ja aikuisen pojan suhteita tarkastellessaan Kupiainen toteaa, että siinä missä myyttien ja muiden perinteisten kertomusten maailmassa pojan auttajana toimii partnerinainen, niin kalevalamittaisessa kansanrunoudessa sankaria auttaa useimmiten äiti (tai sisar). Äidin ja tyttären väliset suhteet esitetään kertovassa runossa puolestaan ensisijaisesti pragmaattisina, ei niinkään emotionaalisina. Tämä tulee esille esimerkiksi siinä, kun äiti pyytää tyttäreltään apua kotitöissä, mutta nämä kieltäytyvät antamasta apua muistuttaen samalla äitiään siitä, kuinka tämä vaihtoi heidät miniään. Miniöiden ja kälyjen väliset suhteet ovat ongel-

mallisia niin talontyttären kun taloon naidun miniänkin perspektiivistä katsottuna. Kälyjen suhteisiin kuuluu aina enemmän tai vähemmän ristiriitoja. Kupiainen toteaa, että kansanrunot valottavat nuoren naisen (tyttären ja miniän) asemaa, jossa nainen ei marginaalisesta asemasta huolimatta ole lannistettu. Eli kansanrunojen nuori nainen on ikään kuin muutoksen ja vastarinnan voimavara.

Kupiainen tuo väitöskirjassaan selvästi esiin sen, ettei perinteen sukupuoli ole yksiselitteinen. Vaikka sukupuolikäsitys vanhoissa runoissa lähteekin maskuliinista hegemoniaa tukevasta tulkinnasta, vanhojen runojen sukupuolikäsitys pitää kuitenkin sisällään myös muutoksen mahdollisuuden. Kupiainen päättyy

johtopäätökseen, jonka mukaan kalevalamittaisessa kansanrunoudessa sukupuoli muuntuu moneksi ja se jopa kyseenalaistaa yhteiskunnassa vallitsevan heteronormatiivisuuden. Kupiaisen väitöskirja on hallittu ja huolellisesti työstetty kokonaisuus, joka toimii erinomaisena kurkistuksena kansanrunouden sukupuolituneeseen maailmaan myös muille kuin perinteentutkijoille.

Pirjo Pöllänen toimii assistenttina yhteiskuntapolitiikan laitoksella Joensuun yliopistossa. Hän valmistelee väitöskirjaa venäläisten maahanmuuttajanaisten äitiys- ja parisuhdekäsityksistä kahden kulttuurin rajalla.
pirjo.pollanen@joensuu.fi